

INTRODUCTION TO ALTAIC PHILOLOGY: TURKIC, MONGOLIAN, MANCHU

Igor de Rachewiltz - Volker Rybatzki (with the collaboration of Hung Chin-Fu) (2010), Introduction to Altaic Philology: Turkic, Mongolian, Manchu, Brill (Handbook of Oriental Studies: Central Asia, Vol. 20), Leiden - Boston, XX + 446 + xxxix, texts on 45 plates, 25 figures, ISBN: 978 90 04 18528 9.

Hüseyin YILDIZ*

Gazi Türkiyat, Güz 2012/11: 237-244

Igor de Rachewiltz ile Volker Rybatzki'nin birlikte hazırladıkları *Introduction to Altaic Philology (Turkic, Mongolian, Manchu)* başlıklı eser, 2010 yılında yayımlanmış ve bu yazı kaleme alınana kadar hakkında yazılmış üç tanıtma yazısı tespit edilmiştir:

György Kara (2011), [Review: *Introduction to Altaic Philology: Turkic, Mongolian, Manchu. By Igor de Rachewiltz and Volker Rybatzki, with the collaboration of Hung Chin-fu. Handbook of Oriental Studies, Volume 20, Section 8. Leiden: Brill, 2010. xx, 446 pp., xxxix, texts on 45 plates, 25 figures. \$225.00 (cloth)*], *The Journal of Asian Studies*, Volume 70, Issue 03 (Ağustos, 2011), 835-837.

Marek Stachowski (2011), [Review: *Igor de Rachewiltz / Volker Rybatzki (with the collaboration of Hung Chin-fu): Introduction to Altaic philology. Turkic, Mongolian, Manchu, Handbook of Oriental Studies, Section 8: Central Asia, Volume 20, Brill, Leiden - Boston 2010, XX + 446 SS., XXXIX + 25 Abbildungen, ISBN: 978-90-04-18528-9*], *Studia Etymologica Cracoviensia*, Vol. 16 Kraków, 201-203.

Béla Kempf (2012), [Review: *IGOR DE RACHEWILTZ-VOLKER RYBATZKI (with the collaboration of HUNG CHIN-FU): Introduction to Altaic Philology. Turkic, Mongolian, Manchu. Leiden-Boston, Brill, 2010 (Handbook of Oriental Studies: Central Asia, Vol. 20). ISBN 978 90 04 18528 9*], *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung.*, Volume 65 (1), 107-112.

Eserin, bu dergide değerlendirilmesinin sebebi ise neşrinin üzerinden iki yıl geçmesine rağmen Türkiye'de ve Türkçe olarak bir tanıtma yazısının yazılmamış olması ve yukarıda zikredilen yazılarda değinilmemiş hususlara yer verilecek olmasıdır. Ancak öncelikle yazarları tanımakta fayda vardır.

Rachewiltz ve Rybatzki kimdir?

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara, hyildiz@gazi.edu.tr

1929'da Roma'da doğan Igor de Rachewiltz'in büyükannesi Altnordu soyundan geldiği iddia edilen bir Kazan Tatarıdır. Bir Mongolistik uzmanı olan Rachewiltz ise, 1947 yılında Michael Prawdin'in yazdığı "Tschingis-Chan und seine Erben (*Cengiz Han ve Mirası*)" isimli kitabı okuyarak Moğolca öğrenmeye başlar. 1950'li yılların başlarında burslu olarak Avustralya'ya gider ve 1961'de Canberra'da Çin tarihi üzerine yaptığı doktorasını tamamlar. Sonraki yıllarda *Moğolların Gizli Tarihi* başlıklı eseri İngilizceye çevirir. Üç kez (1996, 1999, 2001) Roma Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak çalışması dışında, Avustralya'daki üniversitelerde ders vermiştir. Rachewiltz'in çalışma alanları XIII. ve XIV. yüzyıllardaki Çin – Moğol siyaset, kültür ve dil ilişkileridir.

"Die Personennamen und Titel der mittelmongolischen Dokumente. Eine lexikalische Untersuchung (*Orta Moğolca Belgelerde Kişi Adları ve Unvanları. Leksikal Bir Analiz*)" başlıklı teziyle 2006 yılında doktor olan Volker Rybatzki ise hâlen doçent unvanıyla University of Helsinki, Institute for Asian and African Studies (*Helsinki Üniversitesi Asya ve Afrika Araştırmaları Enstitüsü*)'te görev yapmaktadır. 1997'de yazdığı *Die Toñuquq-Inschrift*, araştırmacının Eski Türkçe sahası için önem taşıyan bir diğer eseridir.

2010 yılında Rachewiltz ve Rybatzki'nin neşrettikleri eserde dikkatimizi çeken "Contents (*İçindekiler*)" bölümünün düzenidir. *Chuvash-Turkic, Mongolian, Manchu-Tungus* ve *The Altaic Hypothesis* şeklinde dört bölümden oluşan eserin alt başlıklarına girilmemiş, eser içinde verilen metin, şekil, şema ve tablolar "List of Texts and Figures (*Metinlerin ve Şekillerin listesi*)" başlığı altında sıralanmıştır. Şekil, şema ve tabloların kitap sonuna konması bütünlük bakımından faydalı olsa da, eser içinde işlenmiş olan metinlerin sayfa numaralarının *Contents* ya da *List of Texts and Figures* bölümünde gösterilmemesi de okuyucunun metni bulmasına güçlük çıkarmaktadır.

Eserde 39 metin parçası işlenmekte olup bunların 15'eri Çuvaşça-Türkçe ve Moğolca bölümlerine, dokuzu ise Mançu-Tunguzcaya aittir.

Çuvaşça-Türkçe Bölümünde İşlenen Metin Parçaları

- I. The Hungry Tigress (s.27)
- II. The Good and the Bad Prince (s.32)
- III. The Tonuquq inscription (s.37)
- IV. The funerary inscription for Alp Urungu (s.42)
- V. The *İrq bitig* (s.46)
- VI.1-2. Three Manichean hymns (s.52)
- VII. Mani's competition with Prince Ohrmazd (s.56)
- VIII. Legend about Zarathustra (s.61)

- IX. The Manichean *X^aāstvānift* (s.65)
 X. The Bodhisattva's three encounters (s.70)
 XI.1-2. The Uighur version of Xuanzang's biography (s.75)
 XII. The *Säkiz yükmäk yaruq sudur* (s.89)
 XIII. The conversion of King Śubhavyūha (s.97)
 XIV. The seal of Mār Yaballāhā III (s.107)
 XV.1-2. The Uighur Book of the Dead (s.114)

Eserde metinler işlenirken, şu düzen esas alınmıştır:

1. Transcription (*Transkripsiyon, Yazıçevrimi*)
2. Glossary and explanations (*Sözlük ve Açıklamalar*)
3. Free translation (*Serbest Çeviri*)
4. Remarks on the text (*Metin Üzerine Notlar*)

Ancak bazı metinlerde bu düzenin Transliteration (*Transliterasyon, Harfçevrimi*), Chinese Version (*Çince Versiyon*) gibi eklemelerle bozulduğu görülür. Burada dikkat çeken nokta, *Glossary and Explanations* bölümünde, metinde geçen her kelimenin ayrı ayrı işlenmiş olmasıdır. Her kelime, öncelikle anlamlandırılmış, sonra morfolojik tahlile tabi tutulmuş, en son da ilgili kelimelere göndermeler yapılmıştır. Ne var ki, bu kelimelerin bir dizini eserin sonunda verilmiş değildir. Onun için bu tanıtma yazısının sonunda sunulacak olan dizin, Türkçe metinlerde aranılan kelimelere ulaşmada faydalı olacaktır.

Bir metnin eserde ele alınışına dair aşağıdaki tek cümlelik örneği göstermek eserin genel niteliğini anlamayı kolaylaştıracaktır.

THE İRQ BİTİG

Transcription	[4] ürüñ (ä)sri toy(a)n quš m(ä)n čint(a)n iy(a)č üzä olurup(a)n mänjil(ä)yür m(ä)n (a)nča bilin(ä)r
	ürüñ white
	äsri spotted, dappled
	toyān quš falcon ← falcon, quš bird
	mān I
	čintan iyāč sandalwood tree ← čintan sandalwood (< sogd. candan sandalwood << skr. candana sandalwood [tree]) + iyāč tree, (later also:) wood, a piece of wood
Glossary and Explanation	üzä on, above, on high, upon
	olurupan sitting ← olur- (- olor-) to sit + -u/-ü- conn. vo. + -pan/-pän (=p) ger. s.
	mänjiläyür (l) rejoice ← mänji joy + -lä/-la- den. v. s. (=mänjilä- to rejoice, to be happy; to enjoy oneself) + -y- hitaus filler + -ür/-ur aorist s.

	<i>anča</i>	thus (equat. of the dem. pron. <i>ol</i> it, that)
	<i>biliñlär</i>	know! ← <i>bil-</i> to know + <i>-i/-ï-</i> conn. vo. + <i>η</i> imp. s. 2 p. pl. + <i>-lär/-lar</i> pl. s.
Translation	'A white-spotted falcon-bird ₂ (am) I. Sandalwood tree ₂ on sitting, rejoice I. Thus know!'	
Free Translation	'I am a white-spotted falcon. Sitting on a sandalwood tree, I rejoice. Know thus!'	
Remarks on the text	In our text there occur two binoms, <i>toyan quş</i> and <i>čintan İyač</i> . We have already mentioned these binoms which consist of two words with nearly identical meanings, e.g. <i>üliüglüg qutluy</i> 'fortunate'. Here the second word is a kind of appendage age after a specific name to explain this word. However, the use of explanatory words after a specific name is not obligatory: in the <i>İrğ bitig</i> we find also an example where <i>toyan</i> occurs without the additional <i>quş</i> . With nouns and verbs plurality is still not expressed, with the exception of the verb <i>biliñlär</i> 'know', but in identical sentences the form <i>biliñ</i> is also attested.	

Eserde eleştirilecek noktalardan biri, eser her ne kadar ders kitabı formatında hazırlandığını hissettirse de, *Chuvash-Turkic* başlığını taşıyan bölümlerde işlenen metin parçalarının Köktürkçe ve Eski Uygurcaya mahsus olması, Çuvaşçaya ya da Çuvaşçanın atası sayılabilecek olan Tuna ve Volga Bulgarlarına ait metinlerin yer almamasıdır. Kimi bilim adamlarınca *Chuvash-Turkic* ifadesi bir kalıp ifade olarak terimleşmiş biçimde kullanılsa da, bu ifadenin kullanıldığı çalışmalarda terimin *Çuvaşça* yönü de unutulmamalıdır.

Eserin kaynakçası yedi ana başlıkta gruplandırılarak verilmiştir.

1. Languages and Linguistics (*Diller ve Dilbilimi*) 1.1. The world's language (*Dünya dilleri*), 1.2. Handbooks and encyclopedias of linguistics (*Dilbilimiyle ilgili ansiklopediler ve başvuru kaynakları*), 1.3. Language atlases (*Dil atlasları*), 1.4. Writing systems (*Yazı sistemleri*)
2. Inner Asia and Central Eurasia (*İç Asya ve Orta Avrasya*) [2.1. Language and general surveys (*Dil ve genel araştırmalar*), 2.2. History and culture (*Tarih ve kültür*)]
3. Uralic-Altai Languages (*Ural-Altay Dilleri*) [3.1. Uralic languages (*Ural dilleri*), 3.2. Altai languages (*Altay dilleri*)]
4. Chuvash-Turkic (*Çuvaşça-Türkçe*) [4.1. Language, script and general surveys (*Dil, yazı ve genel araştırmalar*), 4.2. History and culture (*Tarih ve kültür*), 4.3.1. Old Turkic (Orkhon, Uighur) (*Eski Türkçe – Orhun, Uygur*), 4.3.2. Middle Turkic (Qarakhanid, Chaghatai) (*Orta Türkçe – Karahanlı, Çağatay*), 4.4. Common characteristics of the Turkic languages (*Türk dillerinin ortak özellikleri*), 4.5. History of Turcology (*Türkolojinin tarihi*), 4.6. Books and journals (*Kitaplar ve dergiler*)]
5. Mongolian (*Moğolca*) (incl. Kitan) [5.1. Language, script and general surveys (*Dil, yazı ve genel araştırmalar*), 5.2. History and culture (*Tarih ve kültür*), 5.3.1. Preclassical and Middle Mongolian (*Klasik öncesi ve Orta Moğolca*), 5.3.2.1. Literary Vernacular Mongolian and Written Oirat (*Edebi-bölgesel Moğolca ve Yazılı Oyratça*), 5.3.3. Modern Mongolian (*Modern Moğolca*), 5.4. Common characteristics of the Mongolian languages (*Moğol dillerinin genel özellikleri*), 4.5. History of Mongolistics (*Mongolistiğin tarihi*), 4.6. Books and journals (*Kitaplar ve dergiler*)]
6. Manchu-Tungus (*Mançu-Tunguz*) [6.1. Language, script and general surveys (*Dil, yazı ve genel araştırmalar*), 6.2. History and culture (*Tarih ve kültür*), 6.3.1. Jurchen, 6.3.2. Manchu (and Sibe), 6.4. Common characteristics of the Manchu-Tungus languages

(Mançu-Tunguz dillerinin genel özellikleri), 4.5. History of Tungusology (Tungusolojinin tarihi), 4.6. Books and journals (Kitaplar ve dergiler)]

7. Altaic Hypothesis (Altayca Hipotezler)

Rachewiltz ve Rybatzki'yi çalışmalarından dolayı kutlar, bu sahadaki çalışmalarının devamını beklediğimizi belirtmek isteriz.

Ek: Chuvash-Turkic'te "Glossary and Explanations (Sözlük ve Açıklamalar)" Bölümlerinde Geçen Kelimeler Dizini

abqa	47	ara	85	ävdä barqta (uig.)	92	başların	63
açılmış	120	arasınta	81	ävtä barqta (br.)	92	batçın	84
äd	116	ärdämäñiz	58	ay	48, 86	Bavıl (~ Bavel)	61
äd tavar	29	ärdi	76	ayatmış		bay	28
ada tuda	92	ärdilär	77	ayırlatmış 30		bay	57
adaq	118	ärdini	33	ayın	93	bilgä	37, 52
ädgü	48	ärinç	38	ayıy	90	bilgä bilig	118
adın	58	ärıp	90, 120	aysar	58	bilgäli bolmaz	81
adrılıfı	38	arıp (ärıp)	110	az-qy-a az-qy-a	119	biligiñä-h	68
adrılı	43	arıy	82, 100	ayı	100	(=biligiñä)	
ägsümüz (br.)	93	ärkägün-lar	110	ayılıyları	28	biligkä	118
ägsümüz (uig)	93	ärklig	47	ayır	117	biligsiz	90
äki ülügi	39	ärsär	34, 116	ayırılaj	57	bilikäniz	58
äkinti	48	ärtidilär	79	ayız	117	bilinlär	47
alansar	102	ärti	31, 39,	ayızarızda	57	bilmiş kargäk	94
alarıp	118		61, 72,	ayız-tin	117	biñ	43
alıg	118		99	ayınayı	71	bir	61, 76
alıp	62, 118	ärtigli	82	ayrıy	92	bir ikintikä	93
alp	29, 58,	ärtim	40	aytınıp	80	bir ülügi	39
	101	ärtinü	28, 80,	bäg	99	birär-tä	117
alp ärdämliğ	58		101	bäğimkä	44	birgäy	34
Alp Uruju	42	ärtmiş	27, 79	bäk-çi	98	birlä	66, 86
alpayutuñuz	59	ärtmiş-tä	76	bälgülär	92	birök	78, 90
alqanañ	57	artqa	76	bälgülüg	92	birsün	109
alqıntı	39	artuqı-ı (=artuqı)	68	balıq	101	birtimiz	109
alqış	109	ärür	84	balıqda	61	biş	66, 85
alqo (br.)	92	äsän tükäl	35	balıqdağı	62	biş t(ä)ñrig	57
alqu (uig.)	92	äsizlärimä	44	balıy başlıy	67	biş yigirmikä	48
altı küñ ärtgimçü	84	asıy	58	bän	37, 43	bişdi	48
ämğäkdä	53	asıy tusu	33	bar	33, 34,	bişürnmaq-da	115
ämğätür	93	aşmış üklitmiş	31		54	bitidim	49
amti	56, 72	Aşoki ilig	85	bar ärti	28	bitigig	100
anča	38, 47	äsri	46	bärä	83	bitigin	53
anı	33	at	79	barayın	34	bitigsiz	111
anın	79	ät	98	barča	34, 76,	biz	34, 53,
anıy	66	atarznı	102		80, 94		102
anta	77	atılar	62	bardim	43	bizmä	72
antağı	78	atım	29	barduq-ta	84	bizniñ	67, 109
antay	58	atın	71	barimlıy	28	bod	39
antırdın	85	atıysız	110	bärk	58	bodis(a)v	71
anar	120	atlantı	84	bars	48	bodisatv (br.)	90
anbaşlayı	116	atlay	61	barsar	57	bodisot (uig.)	90
anlasar	102	atlıy	28, 39	bärtim	38	bodun	38, 47,
ap ap	58	ät'öz	117	başda	44		62
aq	80	Atravapur	84	baş' dınqı	119	bodunın qarasin	30
aqar	117	atrılı-ı (=atrılı)	69	baş-ı	117	bökmädim	44
är	47	äv iyäsi	94	başladaçı	30	bolmış-ta	115

<i>bolor (br.)</i>	94, 94	<i>icintä</i>	93		82	<i>mähigü ~ mähgü</i>	
<i>bolti</i>	48	<i>ida taşda</i>	39	<i>kim ärsär</i>	81	<i>~ bähgü</i>	
<i>bolti-i</i>	67	<i>idiz (~ ediz)</i>	76	<i>kimici</i>	34	<i>mähiläyür</i>	47
<i>bolu</i>	81	<i>ig</i>	92	<i>kin (~ ken)</i>	77	<i>marî</i>	110
<i>boluqlar</i>	34	<i>ig tägip</i>	72	<i>kininä</i>	72	<i>marî qasiya-lar</i>	110
<i>bolup</i>	72, 120	<i>iglädi</i>	72	<i>kinürülmäklig</i>	119	<i>maçqa</i>	111
<i>bolup turur-lar</i>	82	<i>igsöz</i>	72	<i>kirigsäyür</i>	33	<i>munçulayu</i>	72
<i>ardı</i>		<i>iki</i>	115	<i>kirinlär</i>	34	<i>munda</i>	116
<i>bolur</i>	72,	<i>ikinçî (~ ikinti ~</i>	119	<i>kirsär</i>	57	<i>münmiş</i>	77
	115,	<i>ekinti)</i>		<i>kirtgünç (uig.)</i>	91	<i>muntay</i>	71
	117	<i>ikinti</i>	80	<i>kirtgünsär (uig.)</i>	91	<i>muntirdin</i>	85
<i>bolur (uig.)</i>	94	<i>ikinti (~ ekinti)</i>	84	<i>kiryük</i>	99	<i>muñ taq</i>	58
<i>bolurlar (uig.)</i>	94	<i>ilgäti (~ elgäti)</i>	100	<i>kisi</i>	33, 71,	<i>mçasanjik nikay-</i>	84
<i>bolıyay</i>	58, 78	<i>ilig</i>	53		78	<i>daqı nom</i>	
<i>börinç-kä</i>	116	<i>ilig çan</i>	28	<i>kışig</i>	40, 77	<i>mahäsämghikä-</i>	
<i>boşyuçluğ</i>	115	<i>ildi</i>	86	<i>kışikä</i>	48	<i>nikäya</i>	
<i>boşyuçsuz</i>	115	<i>imäriğmä</i>	30	<i>kışilär</i>	52	<i>nä</i>	34, 71
<i>boz</i>	47	<i>inçä</i>	32, 56,	<i>kışiläriğ</i>	102	<i>nä üçün</i>	78
<i>bu</i>	27, 57,		71, 82,	<i>kışisi</i>	76	<i>nähgü</i>	58
	71		90, 102	<i>kntü</i>	100	<i>narun</i>	61
<i>bu (~ bo)</i>	71, 79,	<i>inçgä (~ yinçgä)</i>	118	<i>kök</i>	120	<i>nom</i>	100
	101,	<i>inçip</i>	59	<i>köni</i>	30	<i>nomça törüçä</i>	30
	110	<i>inçip</i>	98	<i>koñul</i>	120	<i>nomin</i>	53
<i>bu kánt ärsär</i>	84	<i>inip</i>	83	<i>könülçä</i>	111	<i>nomladî</i>	100
<i>bu tamıyalıy</i>	110	<i>inti</i>	84	<i>könüllüg</i>	94	<i>nomlamış ärür</i>	115
<i>büdün</i>	83	<i>inti-i</i>	66	<i>könülsüz</i>	68	<i>nomluy</i>	91
<i>bulıd</i>	120	<i>irinçkä-sär</i>	101	<i>körgülük</i>	119	<i>oylanı</i>	99
<i>bulit</i>	47, 101	<i>irinçkäyür</i>	100	<i>körksüz</i>	71	<i>oylanı-i</i>	67
<i>buliti</i>	80	<i>irinçü</i>	54	<i>körküdmış</i>	115	<i>oylanıma</i>	43
<i>bulmaq-i</i>	120	<i>irtä</i>	84	<i>körsär</i>	80, 119	<i>oylanları</i>	100
<i>bulmayın</i>	38	<i>irü</i>	92	<i>körtlä</i>	72	<i>oylanlarıña</i>	102
<i>bulsar</i>	33	<i>iş</i>	34, 91	<i>körü</i>	116	<i>oylum</i>	34
<i>buluñça</i>	83	<i>işgäkcü</i>	77	<i>körür</i>	116	<i>oğol (br.)</i>	93
<i>bulur</i>	115	<i>işidälim</i>	53	<i>körür ärti</i>	38	<i>oğul (uig.)</i>	93
<i>bulıanyuq</i>	94	<i>isig</i>	49	<i>körüşdi</i>	86	<i>ol</i>	28, 47,
<i>burqan</i>	98	<i>işläsär</i>	91	<i>köşimür</i>	119		61, 66,
<i>burqan(a)ğ</i>	62	<i>İtaçuq</i>	49	<i>kötiti</i>	86		76, 94,
<i>Burqan-qa</i>	101	<i>itdä-i (=itdä)</i>	68	<i>köz</i>	100,		98
<i>burqan-yaru</i>	57	<i>itiglig (~ etiglig)</i>	99		116	<i>ol İda</i>	61
<i>Burua Gurusd</i>	49	<i>itmiş</i>	85	<i>köz-i</i>	118	<i>ol ödün</i>	57, 62
<i>burun</i>	116	<i>iyin käşigçä</i>	117	<i>közlärin</i>	63	<i>olaryaru</i>	63
<i>burun-tin</i>	117	<i>iymiş basmiş</i>	29	<i>közümür</i>	92	<i>oloqma</i>	54
<i>buıan</i>	109	<i>käçginçä</i>	79	<i>közümür ärdi</i>	80	<i>olurupan</i>	47
<i>buzluğ</i>	78	<i>kadyod qurt-nir</i>	119	<i>kşan-ta</i>	118	<i>on</i>	79
<i>çäçäk</i>	100	<i>kälgäy</i>	58	<i>küçintä</i>	109	<i>oñzin</i>	91
<i>Çambudıvıp</i>	28	<i>käliglig</i>	111	<i>küçinçä</i>	29	<i>oot-qa</i>	117
<i>Çimakkä</i>	71	<i>kälip</i>	92	<i>kün</i>	76, 101	<i>ordusıña</i>	86
<i>çintamani</i>	33	<i>kälmäsün-lär</i>	110	<i>kün ay t(ä)ñrikä</i>	56	<i>orunnıñ</i>	83
<i>çintan İyaç</i>	47	<i>kälti-i-h</i>	66	<i>kün tuymış</i>	119	<i>orunta</i>	82
<i>çinçiz</i>	43	<i>kälürür</i>	92	<i>küntämäk</i>	56	<i>oşaqı-tin</i>	120
<i>dıntar</i>	48	<i>kälürzünlär</i>	35	<i>küntün</i>	85	<i>ot</i>	48
<i>eki</i>	43	<i>kälzün</i>	34	<i>küntünintä</i>	82	<i>otı İyaç-i</i>	82
<i>elimkä</i>	44	<i>kämişmiş</i>	117	<i>kün</i>	93	<i>otlı suvli</i>	93
<i>elinä</i>	37	<i>käntkä</i>	84	<i>luu</i>	32	<i>ovqaladı</i>	62
<i>i</i>	61	<i>käntü-ü (=käntü)</i>	68	<i>m(ä)ñü = mähgü</i>	109	<i>ödtä</i>	27, 79
<i>i tarıy</i>	28	<i>käräkü</i>	84	<i>M(a)çaradı</i>	28	<i>öd-tä</i>	119
<i>i yalpiıyraqı</i>	62	<i>kärğäkin</i>	34	<i>M(ö)ñkä</i>	109	<i>ödün</i>	33, 67,
<i>içän sınar</i>	119	<i>kertgünç (br.)</i>	91	<i>män</i>	33, 47,		98
<i>içänki</i>	119	<i>kertgünsär (br.)</i>	91		86	<i>ög</i>	93
<i>içikdi</i>	38	<i>kiçä</i>	81	<i>man turqı</i>	82	<i>ögsüz</i>	68
<i>içikdiñ</i>	38	<i>kiçig</i>	48, 72	<i>Mani</i>	57	<i>ögüzünñ</i>	85
<i>içikdük</i>	38	<i>kidin taydın</i>	83	<i>manistantağı</i>	48	<i>öl</i>	38
<i>içimiz</i>	49	<i>kim</i>	33, 78,	<i>mähigü-ü (=</i>	68	<i>ölmäki</i>	54

ölti	39	qayap	71	şimnular (br.)	91	täglärti	63
öñ	116	qayu	90	şimnuluyun	66	tägsär	80, 81
öñ-ig	116	Qayan	109	siñär	117	täğürtäläri	81
öñrä	27, 71	qayan mu qısayın	40	siñar	29, 31	taluyqa	33
öñtün	85	qıdıyın	80	siñmäki	116	tämiş	38
örlätir	92	qıdıyınta	85	siñmiş öd-tä	116	tamuqa	54
örü ködürsär	117	qılınçı	94	siñmiş-tä	116	tamya	109
ötdä	27	qılınçlıy	66, 90	Sir	39	tamyani	110
ötrü	58, 70, 84, 91	qılınmış	68	siz	59, 90	tamyaq	118
ötünti	32	qılınım	37	sizimä	43	tanıymalar	53
övkälig (uig.)	94	qılın	56	sizintäg	72	tañ sarıyındaqı	120
öz	111	qılın	77, 109	söki	85	täñ täñ	92
öz ät özin	86	qılınmalar	54	sön	67	tañda	84
öz töz-i	120	qılur	33	soquşyalı	101	täñri	38, 44
özlüg	98	qırq	68	sözniügün	66	täñridä	47
özlük başlıq atıñız	58	qısıl	78	sözlädi	86	tapınalim	53, 101
özüm	37	qısıl	119	sözläyür	99	tapınıp	109
qa qadaş	93	qısniqlıy	78	sözsiz	110	taplasar	101
qaç	83	qız	93	soyışur	118	tapunuymalar	54
qadaşlarıma	43	qızıma	43	stup	84	taqda muñda	59
qadır	94	qoburya (uig.)	91	südürdi	62	taqı	82, 90
qadır (~ qatır)	79	qoburyata ulatı	91	sünüşädi-i	66	tarıy	48
qal	58	(br.)		sünüşkäli-i	66	tärkä	79
qalızarın	111	qodup	38	sünüşüp	67	tärs	90, 102
qalıy-taqı	120	qoptın	31	sünüz	58	tartap	71
qalmadı	39	qoquzlarda	78	suq	67	tartdı	62
qalmışi	39	qor	93	Suqançıy	99	taş	62, 80, 117
qaltı	59, 82	qorqınçıy	92	suğulüg	29	taşdın siñar	119
qamay	30, 33, 48, 66, 91	qoş-a	115	suv	117	taşdınqı	118
		qoy	72	suvçi	34	taşıqsar	57
		qoymçı	76	suv-qa	117	taşlar	82
		qoynları	77	süvri	82	taştın	61
qamılmış	47	qubranıp	39	suzaq	76	tätrü	91
qamışlıy	82	qul	93	suzaqlıy	77	Taygüntan	48
qamuy	100	qunçuyıma	43	t(ä)ñri	57, 98, 109	tay täväsi	77
qamya	62	qurıyur	117	t(ä)ñri-i	65	tay töpüsintä	81
qan	38	qurtulalim	53	t(ä)ñri-i-h	67	tayda	47
qanatların	83	qurtulyay	59	t(ä)ñrilär	66	taydınınta	82
qanıñ	38	quş quzyun	82	t(ä)ñri-lärdä	53	tayınta	81
qanıñın	38	quşlar	92	t(ä)ñrilärdä (=	68	tayıy	79
qanlantı	38	quvray	102	t[ä]ñrilärdä)		tedi	40
qanta	57	quyda	43	t(ä)ñri-lärkä	53	tidi	102
qañ	93	quzyun	91	t(ä)ñri-lärkä	101	tiçır	120
qañı	33	raban-lar	110	t(ä)ñrilig	66	tidyşiz	90
qañsıradım	44	roşan	57	t(ä)ñri-i	66	tigin	32
qar	80, 119	şad	40	t(a)ñrim	71	tigin (~ tegin)	71
qara	48	şaliba	109	t(ä)ñri-niñ	53	tiginig	34
qaralı-i	66	Şamtso açarı	77	t(ä)ñrisi	98	tiginkä	34
qararıy	120	sançar	117	täbinür	118	tin	118
qarı	80	sänjirlär	82	täbrädi	77	tii' n	119
qarıdı	72	sanram	84	Tabyaç	37	tiktürti	84
qarışur	93	sañun	49	Tabyaçda	38	til	116
qarlıy	78	saqınçsız	120	Tabyaçqa	38	tiltayın	85
qat qat	82	saqınıp	111	tädım	40	timin ök	79
qatıldı-i	67	saqınım	40	taçfıy	116	tini	118
qatılıp	68	şaqra	109	täg	80, 82, 93,	tinin	71
qatıy	82	sarsıy	94		117,	tinliy	90, 99
qatoliqa-qa	110	sav	57		119	tinliylarqa	33
qatoliqa-tın	110	sävig	71		76, 84	tip	32, 78,
qavız qaş	110	simdaqı	85	tägdi	101		99,
qavşurdı-lar	101	şimnu (uig.)	91	tägdilär			

	109,	tutsar	59, 102	uzun yaşap	72	yül	48
	111,	tutuŋ	57	üzütümüz	67	yüli	82
	115	tutup	62	Vahşu ögüz	85	yülin	93
tip ayıttı	71	tütüslüg (uig.)	94	vriştılar	61	yülpaylar (br.)	91
tip aymış	72	tüü	80	Wrmzt	57	yülpig (uig.)	91
tip ötti	71	tuymaz	116	Xasit	85	yülqıqa	48
tip ötünti	33, 58	tuymış	68	Xormuzta-h	65	yimä	34
tir	47	tüz	84	yabız	47	yinçgä	116
tirilälim	53	üç	84	yabız (~ yavız)	111	yir	117
tirtılar	91	üç yüz	85	yadağ	39	yir (~ yer)	78, 83
tisär	34, 78	uçar	80	yadıp	83	yir orunuy	29
titir	83	uçın	80	yäk içgä[klärnin]	94	yirçi	34, 77
todunçsuz	67	uçrumlarda	78	(br.)		yirçilädi	79
tolu	29	uçsuz	81	yäkkä	66	yirçilämäsär	78
Toñuquq	37	uçu umaz	82	yäklär	67, 91	yirdä	62
töpüsintä	76	üçün	33, 38,	yäklärä	61	yirin	68
törlüg	66, 71,		49, 82,	yäklärkä	53	yirini	78
	91,		109	yäklärliügün	66	yirkä	83
	100,	üçünç	119	yäklärnin (uig.)		yirtçilädi (=	77
	115	uçyalı	83	94		yirçilädi)	
törökä (br.)	91	uduzmasar	78	yäkli-i	66	yıf	116
tört	44, 53,	uduzuyma	40	yäklärün	67	yiti (~ yeti)	76
	57, 79	ükmäk	82	yalhus	43	yıf-qa	116
tört maḫabud-lar	117	üküş	78	yalhus	79	yıyıl	40
tört yüz	85	üküşkä	29	yana	38, 76	yıymışi	40
törtün	29	ülüglüg qutluy	33	yantı	63	ymä	28, 62,
törtünç	120	ulus	101	yarŋa	79		67, 82,
törükä (uig.)	91	ulusıta	28	yaqın	80, 120		85, 90,
törüsüz	91	uluy	28, 53,	yaratıylıy	99		98, 115
totoq	43		59, 76,	yärintä	39	yol-ça	80
tötöslüg (br.)	94		81, 102	yarlıqadı	34, 58	yolçı	98
toyın	79	uluy [oyu] oylı	85	yarlıy	34	yolına	99
töz-lüg	120	uluy baliqi	85	yarlıyımiz	109	yoq ärdi	82
tözün	52	uluyı	40	yarlıyqatimiz	111	yoq bolı	39
toyan quş	47	uluylarınin	67	yaruqi	119	yoqusın	79
Toḫrılarınin öñrä	84	umadılar	81	yaruq-ı-çä	120	yorıdı	47
tutmiş yiri		umaz	116	yaruqlı-ı	66	yorıp	85
tsaŋları	28	ün	116	yaryur	118	yorısar	57
tudaymalar	53	ünđi	48	yaş	48	yorıyur	102
tüçün (~ tütin)	119	unıtu-u (= unıtu)	68	yaş (br.)	93	yortup	79
tükäl	91	ün-kä	116	yas (uig.)	93	yortyalı bolmadın	78
tükällig	29	ünlüg	92	yaşdı	61	yorup	79
tümän	68	updı	100	yaşında	44	yoğun	116
tümänlig	54	uquŋ	90	yatayma	71	yükünälim	101
tün yarimi	77	ürär	80	yäti yüz	39	yükünün	56
tünädi	84	urı	72	yatur	72	yula	120
tümäp	77	ürük uzatı	30	yavlaq	68	yürün	80
tünärig	53	ürün	46	yavlaq	91	yürün (~ yürün ~	119
tüpi	81	uruŋ	109	yavlaq (br.)	94	ürün)	
tüpintä	54	uruyumız-qa	109	yavlaqsız	31	yüz	67
turdı	71, 85	üsülmäyük	119	yavyu qayanıŋ	85	yüz ilig	76
Türk	38	üsülür	119	yaydı	48	yüzär	82
turqaru	57, 93	uşun (~ uzun)	118	yayı	57	z(a)ruşç	62
turyalı	81	uvutsuz	67	yayıdı	62	zawar	57
tüşdi	62	uyur-lar	83	yayısız	31	žiritot	57
tüşgülük	78	üzä	29, 47,	yaymış	119	ḫan	34
tüş-in	115		80,	ygrmi (~ yigirmi -	79	ḫanlarında	32
tüşmäki	54		101,	yegirmi)		ḫ'ästvänift	65
tusulmayay	58		102	yigit	72		
tutarlar	84	üz-ä	116	yül-kä	118		